

מפגש מעפילי אנוניתי "אף-על-פי" בחול המועד פסח שהתקיים ב"נמל החופשי" נתניה, לציון יובל ה-50 להתחלת עליות אלו ולכבוד 40 שנה לקיום המדינה, החזיר במקצת את הנושא הכמעט נשכח להתענינות הציבורית. במשך שנים רבות ניסה "הישוב המאורגן" לעורר בקהל הישראלי את הרושם כי גם ההעפלה היא אחד ההישגים של הסוכנות היהודית ושל "ההגנה". המפגש בנתניה שימש בין השאר הזרמות להסביר כי ההעפלה היתה מנת חלקו של הישוב כולו. אבל שני חלקים עיקריים לה: עליות ההצלה של שנות השלושים והמלחמה, וההעפלה של אחרי המלחמה והשוואה.

דאשיח: ההעפלה לא התחילה אחרי השואה. אם נחייחס רק להעפלה דרך הים, הרי ראשיתה בשנת 1934 וסופה - הכוונה לעליות ההצלה - בדיוק כעבור 10 שנים, בשנת 1944. ומה שקרה אחרי מלחמת העולם השנייה - בשפתנו: אחרי השואה - זוהי פרשה אחרת, גם היא מלאה הוד וגבורה, אך היא התנהלה כבר בתנאים שונים לגמרי, על פי רוב מלאה ביטויי אהדה של דעת הקהל העולמית.

כ-75 אנויות מעפילים הגיעו ארצה עד סוף שנת 1944, מחציתן ביוזמת התנועה הלאומית (בית-ה"הצה"ר-אצ"ל). נכון שאחרי השואה עסקה הסוכנות היהודית באמצעות "ההגנה" בהעברת שארית הפליטה מאירופה, אך לא יעלה על דעו של איש לזקוק את הבאת שארית הפליטה מאירופה לזכותו של "הישוב המאורגן" בלבד.

(א) עם שובה של בריית-הצה"ר להסתדרות הציונית, נכללו אנשי התנועה הלאומית בכל מאמץ משותף בדרך למדינה;

(ב) לא היה כל הגיון לדרוש מאצ"ל המנהל את המרד נגד השלטון הזר שיעלה את אנשיו בנפרד, ישר לידיה של הכולשת הבריטית;

(ג) "הבריחה" של אצ"ל פעלה באירופה ביעילות ובלא פחות הצלחה מזו של "ההגנה" והצליחה להכניס אלפים מאנשי התנועה הלאומית לעליות "הרשמיות" (ראה סניף בית-ד גדול ופעיל בקפריסין!).

ההיסטוריון של "ההגנה" מאיד פעיל החפנה לעסוק גם במעפילים שהגיעו ארצה בין השנים 1934-1939 וחילק את המספרים בין מארגני העליות כדלקמן ("מעריב" 25.2.85):

6000 עולים הובאו ע"י "הרביזיוניסטים";

6000 בידי הישוב המאורגן;

9000 בידי גופים "פרטיים" - סך הכל 21.000 עולים.

מותר לפקפק בחלוקה זו לו רק מסיבה פשוטה אחת. נעניף נא מבט על הגופים "הפרטיים" האלה, מי הם היו? אברשה סטבסקי, הרמן סגל, ד"ר וילי פרל, הרמן פלש, ד"ר פאול הלר, מיכאל גורן-גורנשטיין - אנשי בית-ד והתנועה הלאומית שבנסיבות של הימים ההם ארגנו את קבוצות העולים-מעפילים על בסיס "פרטי". מן הראוי היה שהיסטוריון יידע ולא יתעלם מהעובדות האלה, אך נפנה למקור שאינו נחשב באהדה כלשהי לתנועה הלאומית וודאי אינו מעוניין להגשים לזכותה: שרואי הכינון הבריטיים, הם מדווחים: "קרוב לוודאי ש-50.000 עולים בלתי חוקיים באו לארץ-ישראל מאז יסודו של האצ"ל בשנת 1937. אין כל אפשרות לחשב את אחוז האנשים שנכנסו לארץ בחסות הארגון, אך אפשר להניח כי ארגון זה אחראי לחלק ניכר מן הכללי" (דוד ניב: תולדות האצ"ל ב' עמוד 158). להערכה זו יש להעיר, כי מספר העולים באנויות הבלתי-ליגאליות שאח הפדטים עליהם לוקחים כמעט-כולם מאותו המקור - מודיאון

שתי אנויות העפלה - שני סמלים

יהושע הלוי

ספרים כבד נכתבו. הן על ההעפלה כמבצע, כחלק מהמאבק של הישוב העברי למען עליה חופשית; והן על מפעלים בודדים, על עליות או אנויות מיוחדות. אבל תולדות ההעפלה, בידי היסטוריון, או אישיות אובייקטיבית מוסמכת - טדם נכתבו. וכדשימה מוגבלת זו ודאי שלא נתיימר לעשות זאת.

נתייחס רק לחלק ההירואי ביותר, החשוב והנועלה ביותר של תולדות ההעפלה - עליות ההצלה. תקופה זו החלה עם העליות הנחשונות של קבוצות "אף-על-פי" - ביוזמת התנועה הלאומית או חבריה.

לא היה כל ספק בשנות השלושים שכל המפלגות בתנועה הציונית חייבות להיות מעונינות בכל עליה, גם בעליה בלתי-ליגאלית, ואף על פי כן היתה זו רק התנועה הד'ברטינסקאית שנטלה את היוזמה לעליה הבלתי-ליגאלית, זאת מסיבה פשוטה: הצד שכנגד, השמאל הציוני, גזל את זכותם של הבית-דים לעליה ליגאלית, ומשנגולה מהנוער האפשרות הלגיטימית המיוזמת לעליה, ברור, כי נוער זה חיפש דרך חליפית להגשמת שאיפותיו ולנוער הבית-די דאו לא היו כל היסוסים וגם לא היתה ברירה כגורן ואת הדרך לכך הראה ראש בית-ד. טבעי הרבה שפעולות אלו היו חייבות להתבצע בצורה חשאית ככל האפשר, והדיה לא הגיעו לידיעת העולם "הנאור", לא לפני מלחמת העולם השנייה ודאי שלא במהלכה, כאשר האומות "הידידותיות" היו טרודות בעצמן בבעיותיהן החיוניות ופרט למס שפתיים נדיד, לא זכו המעפילים מחוסרי המולדת לא לעיזר ולא לתמיכה כלשהי.

אמרנו לעיל, כי הפעולות האלו היו חייבות להתבצע בצורה חשאית ככל האפשר, שהרי היה צורך באותן שנים להיזהר לא רק מפני מתנגדי השלטונות הבריטיים, אלא גם מפני העליה הבלתי-ליגאלית מבפנים. ומי לנו מוסמך יותר להעיד על כך מההיסטוריון ד"ר זאב צחור מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב. בספר "יהדות מזרח-אירופה בין השואה לתקומה" (הוצאת המרכז למודשת בן-גוריון) הקדיש ד"ר צחור מאמר לייחסו של בן-גוריון לבריחה ולהעפלה בשנים 1934-1948 והוא כותב, כי את בן-גוריון הטרידה פחות הצלחת ההעפלה ויותר שליטתו ושליטת מפלגתו על המפעל. "ב-1936 הוכיח בן-גוריון לחבריו, שכניסה בלתי-חוקית לארץ פירושה דילוג על מנגנוני הבחירה ופתח לכניסת גורמים בלתי רצויים... הוא אף תמך בהענשת המתנגבים לארץ באמצעות החזרתם לחוץ-לארץ..." (עמ' 427). מובאה זו מסתמכת על יומנו. ועיונות ה"סזון" - כבר ב-1936!

יהושע הלוי (אלכסנדר ציטרון) - מראשי הפעילים בהעפלת "אף-על-פי", מפקד האניה "פנצ'ר".

מנעו מאחזנו לפחות עידוד, אם לא עזרה ממשית, הם השמיצו אותנו גם אז, כשערי השואה. "חקציב" של הפלגה בלחי-ליגאלית היה גרול יותר ממחיר האוניה עצמה... ההוצאות הקשורות בהסעת נפש אחת הסתכמו על פי רוב ב-12 לירות שטרלינג. לקחנו יותר מבעלי אמצעים כדי להציל אחדים שמאומה לא היה בכיסם. היום כבר נוכל לעשות חשבון קטן: אילו חרם כל יהודי בארה"ב רולר אחד (!) למטרתנו, היה זה מספיק להעלות 50.000 (חמישים אלף) מעפילים נוספים בדרך-לא-דרך זו. הסכום של רולר אחד לנפש היה מספיק לקניית אוניות, לאספקה, לציוד, תמורת כסף - תמיד אפשר היה להשיג אוניות, רעועות, קטנות, עלובות - אבל הסכנה הייתה אחר הדברים המקובלים עלינו. ומועמדים לעליה היו והיו. הרשות מאת השלטונות העוינים גם הייתה ניתנת, אפילו בימי המלחמה. 50.000 איש לא היו מגרשים הבריטים למאוריציוס. אנו חושבים על רכבות האלה שלא יכלו להגיע וגם לא לצאת ורק מסיבה אחת: לא היו לנו אמצעים. איזו תרומה גורלית היו תודמים העולים האלה למאמץ המלחמתי המשותף לכל הישוב ולבעלות הברית...

לא, לא קיבלנו את הדולר האחד מאיש... קיבלנו גידופים והאשמות, סכינים בגב והשמצות. וזאת - מאחינו. הישוב היה מאוחד בנושא זה - אחרי השואה. לפני כן, לא הייתה הנהגת הישוב מעונינת בתוספת כוח לכיח"ר ואצ"ל, שמא יכבשו בסערה את לב הנוער. לכן הם מעודדים היום סטטיסטיקות של אחרי המבול ומנסים להשכיח פרשיות מביכות. והרי גילוי האמת ואמירתה יכולים רק לשפר את האוירה וההרגשה הלאומית, לה אנו זקוקים גם היום. אין אנו טוענים לבלעדיות בארגון עליות-ההצלה, לא נגרע מזכויותיהם של האחים-היריבים ושל המוסדות והאישים הפרטיים שהצליחו למלט אלפי יהודים מצפורני הנאצים, ואחרי השואה להביא את שארית הפליטה לישוב הלוחם על נפשו ועל הקמת המדינה.

סינדרום חיפה

למת זות של תיאטרון חיפה מכנה משותף. הדמות של הישראלי, היהודי והציוני, המוצגת בכל אחד מהם היא תמיד דמות של גיבור רע, אליס, רשע ומכוער, המעורר סלידה ושנאה. והערבי הוא היפוכו, כמובן. הערבי הוא האציל הראוי לאהדה ולהזדהות ואף לתמיכה ממש, ואילו היהודי הוא הנבל המאיים, הראוי להוקעה ולבח, המעורר גם פחד. הערבי הוא הקורבן והישראלי הרוצח. היש צורך לומר שזו תעמולת כזב המתכחשת לעובדות המציאות כמות שהן? היש צורך להסביר כי מי שמציג על הבמות חיילי צה"ל במדים - מדוע צה"ל מרשה זאת? - כרוצחי נשים וילדים מציג כן את כולנו ולא רק חייל פלוני? אנחנו הרוצחים. כולנו. צה"ל במדים הוא אנתנו כולנו, לא השוליים המטורפים של הימין. זו דוגמה לשימוש בסממן תעמולתי סמוי.

חגי אשד, "דבר" 6.1.88

ההעפלה וחיל הים - אינו כולל את המעפילים שהגיעו בדרך היבשה, מהגבול הצפוני ובררכים אחרות.

אין לשכוח עוד דבר: בזמן המלחמה (1940-1945) הגיעו כ-16.000 עולים-מעפילים לארץ ו-7 אוניות טבעו בדרך. משום-מה מסתיימים הנתונים של ד"ר מאיר פעיל בשנת 1939. מכל הנאמר לעיל מתבקשת מסקנה בדורה: רוב עליות-ההצלה ערב השואה אודגנו על-ידי בית"ר; כמעט כל העליות שהובאו ארצה בירי אנשים פרטיים - של אנשי התנועה הלאומית היו; חלקה של תנועת בית"ר (דאז) כהצלה גדול פי כמה משל שאר הארגונים; חלקה של התנועה הלאומית וחבריה בעליות "המדיניות" אחרי השואה אינו מבוטל.

ועתה כמה מילים על רבר שאפשר לכנותו בשם "תסביך אקסודוס" כסמל ההעפלה. שמענו רבות על הפרטים והתנאים שיצרו את אגדת "אקסודוס" בעקבות הספר והסרט בשם זה, אשר הרחיקו למרחק רב את המציאות מהעובדות. לכל אחת מאוניות "אף-על-פי" הסיפור, הטרגדיה, ההוד והגבורה, הסבל וגם הייחודיות שלה. וכיניהן אחת שבהשואה ל"אקסודוס". היא מעניינת, ייחודית, מרתקת ויוצאת מן הכלל עד כדי השארת ה"סמל" הרשמי רחוק מאחוריה. נדמה שאוניה זו יכולה לשמש בכל כאנטי-חיזה של "אקסודוס". שם האוניה "פנצ'ו"; והיא נקראת על שמו של אחד מראשי עליות "אף-על-פי", הוא ראובן פרנקו ז"ל. מן הראוי להזכיר את ההברלים בין שתי התקופות ושני "הסמלים":

אקסודוס: אוניה גדולה; 4500 נוסעים; צוות יהודי מהישוב; בעולם: אירת שלום, הנאצים הובסו; צוות רפואי ואחיות מהארץ; תחנת שיודר פנימית עם רמקולים; עתון פנימי ככמה שפוח; איש אינו רעב ואין סכנת-נפשות; אהדת כל העולם לצדם; הם לא התחננו לעליה, ביקשו אותם לעלות; מעולם לא היה ספק שכולם יגיעו ארצה - תסריט מצויין לסרט הוליוודי. ואין בכל זה כדי לגרוע משהו מהתלהבותם ומסירותם של אנשי הצוות והנוסעים. פנצ'ו: ספינת-גרר-חופים בת 279 טון בלבד; 514 נוסעים רעבים על פי רוב; גם את האויר מחלקים בקיצוב; נוסעים דרך ארצות עוינות כשהמלחמה משתוללת סביבם; איש אינו עוזר להם; הצוות זר ובלתי מקצועי; תנאים סאניטריים מחרידים; אין ריו, או כלי עבודה כלשהם; 4 חודשים סובבים על הדנובה בלבד, רעבים ונרדפים, אך לא מרוכאים; יוצאים בקליפת אגוז זו ללב ים; עוברים בשדות מוקשים ונלקחים בשבי; לעיחים מפליגים כפיראטים ללא רגל; הרוד נבקע בלב ים, אין עזרה, אין נפש חיה מסביב; עולים על שרטון ובכוחות עצמם יורדים על אי סלעים שומם. 10 ימים על האי עד שה"אויב" האיטלקי מציל אותם. 500 יום במחנה הסגר באי ורוס הנמצא תחת הסגר; שנתיים נוספות במחנה ריכוז בדרום-איטליה, כאיזור קדחת... מגיעים ארצה כיהורים משוחררים ראשוניים מאירופה; הופכים למשפחה וקשר הדוק קיים ביניהם עד היום, חוף הניגודים השונים שהיו בין חלק מהם. הם פה!

הכנס בתנניה שהיה מרשים ושופע נאומים, לא היה כמובן מסוגל לעמוד על העובדות האלה. ממילא גם לא הוזכר אחד האנשים המרכזיים ביותר שהיה הרוח החיה בארגון העפלת-ההצלה (רק דובר המעפילים, ש. נריב הזכיר אותו); הוא אליהו גלעזר.

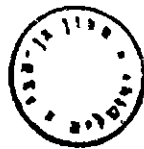
קיים עוד נושא "נדוש" שאסור להורירו משטח ההתענינות של הציבור הישראלי ואולי בשנת ה-40 למדינה רוקא: התנהגות העולם הדמוקרטי כביכול ויחסו אלינו. אל בעיותינו הכאובות בשנים האפלות של אירופה והשנים השחורות ביותר של עמנו. לא נוכל לדרוש הבנה ועזרה מהגויים האדישים, אבל איפה היו המוסדות היהודיים והציוניים בשנות העפלת-ההצלה; כאשר היה עוד את מי להציל? הם (המוסדות היהודיים) התכדו לנו, לפעילותנו, ליזמתנו; הם

האומה

במה למחשבה לאומית

רבעון

העורך: יוסף כרוסט
יו"ר מועצת המערכת: משה דותן

מס' 91

שנה כ"ה
קיץ תשמ"ח - 1988

עירית נתניה

בפרוש

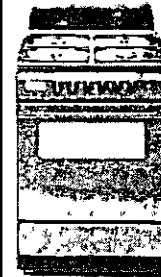
יום העצמאות ה-40 שלוחות ברכותינו

לנשיא מדינת ישראל • לראש ממשלת ישראל
לצבא ההגנה לישראל • לחיל החימוש המאומץ
לכל תושבי נתניה • ולכל בית ישראל

יואל אלראי

ראש העיריה וחברי המועצה

יום יום חג Sauter

יש לי
יום יום חג

... עשי לך גם את
יום יום חג במטבח
עם מוצרי היוקרה הצרפתיים
מבית 'סאוטר'.
מוצרי עילית העולים על כולם
באיכות, בעיצוב ו... בתוצאות

סאוטר אפיינטי

יבוא ושייוק: נ.ל. חברה לסחר בע"מ סל: 9611056, 9611008
שרות כביסון בע"מ להטיג בחנויות החשמל המובחרות

תנור היוקרה הצרפתי - תנור אחד מעד כולם